

taníttatni ingyenes kurzusokban oly helyeken, hol elegendő számú tanuló jelentkezik. Az 1914/5. évben a magyar nyelv tanítása valóban meg is szűnt Boszniában, 1915/6-ban azonban újra megkezdődött. Ezt a függő kérdést is, mint annyi mást, a háború után kell végleg megoldani; a döntés remélhetőleg nem a magyarok kárára fog megtörténni.

Benisch Arthur.

IRODALOM.

Dr. Szelényi Ödön: Tessedik Sámuel élete és munkássága (1742—1820). Iparosok Olvasótára XXII. évf. 7. sz. Budapest, 1916, Lampel. 8°, 52 l. Ára 60 fillér.

Szelényi Ö. a magyar nevelés multjának érdekes részletét mutatja be *Tessedik Sámuel* életrajzában, aki hamar észrevette, hogy iskoláink nincsenek tekintettel a különböző életpályákra, hanem egyforma tudós műveltséget akarnak adni mindenkinek. A természet-tudományokhoz vonzó s a népet őszintén szerető Tessedik lelkében korán megvillant a magyar népnek való gyakorlati iskola terve. Amikor a német egyetemeket látogatta, útjában sok terv fogamzott meg benne, melyekkel hazája elmaradt állapotán kívánt segíteni. Alig várta, hogy hazakerüljön és a látottakat meg hallottakat hazája számára gyümölcsöztesse. Mint szarvasi ev. lelkészt a végtelen sok anyagi, erkölcsi és szellemi nyomorúság látása nem verte le. Munkába fogott: iskolákat alapított, tanítókat nevelt. Hogy elveit érvényre juttassa, a filantropisták szellemében meg a porosz Rochow példája nyomán új intézetet, *gyakorlati gazdasági és ipariskolát* szervezett 1779-ben. Ezzel az intézetével József császárnak és II. Lipót királynak a figyelmét is magára vonta. A XVIII. század 90-es éveinek végén még egyszer aranykorát éli intézete, amikor királyi irat rendeli el, hogy tanrendszere mind az egyetemen, mind a többi akadémián bevezetessék. Az intézet mégis nemsokára hanyatlásnak indult: a humanus nevelő irány annyira erős volt, hogy a Tessedik gyakorlatias elveit ellenzők által felállított latin iskola következtében intézete 1806-ban végleg meg is szűnt. Az egyház és a társadalom egyéb dolgaiban is ellene fordult a hangulat. Személyét se hagyták bántatlanul annak a papnak, aki «mint egy népes gyülekezetnek a papja, annyifélével foglalkozik». Legszívesebben gazdasági kísérleteken elmélkedett és mert másoknak akart használni, tapasztalatairól sok munkát írt. Amikor idősebb korában ismét Németországba ment, megint csak azokat az ismereteket kutatta, amelyekkel népének, hazájának hasznot vélt hajtani. Élete estéjén mégis megérte azt az örömet, hogy a

nagyszentmiklósi gyakorlati gazdasági intézetet az ő terve alapján nyitották meg. Hatással volt az 1797-ben alapított Georgikonra is. 1805-ben Ferenc király nemes tevékenységeért nemesi rangra emelte. 1820-ban azzal a reménnyel tért a földre, hogy «ki fognak kelni ama virágok, melyeknek magvait talán idő előtt, talán terméketlen földre, jó remény fejében elvetette».

Tessedik életének vázolásával is bemutatja Szelényi Ö. az emberbarátot és gyakorlati értékű pedagógust, ki Magyarország népének, közelebbről az Alföld földműves népének anyagi, szellemi és erkölcsi emelését szolgálta. Ebből az eszményéből fakadtak Tessedik elméleti nézetei, ezt szolgálták könyvei, melyek közül írónk két főművet ismertet. Ezekben találjuk meg T. főeszméit. E művekben nemcsak az alföldi gazdálkodás javításáról van szó — írja Szelényi — hanem az alföldi paraszt teljes anyagi és erkölcsi fölemeléséről is. Az új nemes Magyarország gazdasági nyomorúságának egyik okát elavult alkotmányunkban látja: első dolognak tartja a nép felszabadítását. Már T. is látja, hogy gazdaságilag függő nemzet nem lehet hatalmas és művelt. Szelényi egyfelől Rochowhoz, másfelől Pestalozzihoz hasonlítja Tessediket és talán nem is túloz, amikor úgy ítéli meg, hogy a magyar fő mindkét férfiút egyesíti magában. Tessedik főbb kívánságai ezek voltak: A hazai ipar fejlesztése érdekében a meglévő iskolaalap ipariskolák felállítására fordítsassék, a földbirtokos urak az ipar különféle ágaival tegyenek próbát jóságaikon; hazánk terményeit gondosan meg kell ismertetni, mert igen sok az iparhoz szükséges anyagunk, de senki sem tud róla és nem törődik vele. Éles szemével látja, hogy a házi-ipar üzése a parasztot a téli hónapok alatt kitünő mellékfoglalkozással látná el; ezért az általa alapított iskolában a mezőgazdaságot összekapcsolta az ipari munkával. Mindent összevéve, T. gazdasági szakoktatásunk úttörői közé tartozik.

Ezek után Tessedik alkotásait, kivált gyakorlati gazdasági és ipariskoláját ismerteti Szelényi részletesebben. Mindig kimutatja T. vezérelveit (a kiscgazdák fiainak kenyérkeresetükre való gondos kiképzése!). Ír T. iskolája tanulmányi rendjéről, tanítási módjáról, nyilvános vizsgálatairól és munkatársairól (tanítóiról). A méltatást T. munkásságának összefoglaló rajza zárja be. Helyesen mutat rá Szelényi Ö., hogy eljött az a késői kor, amely igazságot szolgáltatott Tessediknek, de ő még sem nyerte el teljesen a jussát, mert megfeledektek róla. Kevesen, még a szakemberek közül is kevesen tudnak róla. E világosan megírt, gondosan jellemző és körültekintő tanulmányt azért is szívesen olvassuk, mert hozzájárul ahhoz, hogy a múlt század feledékenységét most némileg jóvátegyük s Tessedik eszméi szélesebb körben ismeretessé váljanak.

Kováts Alajos.